

Endüksiyon-Tümevarım Problemi ⁽¹⁾

James ile Clifford, inancın düşünce kurallarına uygunluğu konusunda özel sınıf önerileri içinde, (özellikle bu önerilerin bizim için gerçek bir seçim konusu teşkil ettiği hallerde) farklı görüş taşımalarına karşın, diğer durumların çoğunda, ampirik araştırma ve ilmi kanıt takibinin en azından 'a' olduğu konusunda, inançların oluşumu sürecinde bir ilerleme kaydetmek için, görüş birliğine ulaşmaktadırlar. Görüldüğü kadarı ile, en azından, konuların çoğunda, ve özellikle, sistematik çarpıtma eğilimi içinde *hareket edebileceğimiz durumlarda neye inanmak konusunda, bir karar vermeden önce*, bilinçli olarak ampirik kanıtları bir araya getirmekle, iyi yapmış oluruz.

Gerçekten, bu iki düşünür de, ilmi araştırmanın, inanca dayalı inanma ile farklılıklar açısından kıyaslanması ve değerlendirilmesi gerektiği görüşünü, savunurlar.

Ancak, acaba bu sınama güvenli midir?

Endüksiyon veya Tümevarım, ile yapılan sınama, iki yaklaşımdan oluşmaktadır:

- i) *Tanımlama Problemi*: (Gerçek hayatta) önceden izlememiş olduğumuz hususlarda nasıl görüş oluşturuyoruz?
- ii) *Normatif Problem*: İzlenmemiş hususlar hakkındaki görüş oluşturma tarzımız, gerekçeli, haklı, güvenilebilir midir?

I Tanımlama Problemi :

(i) ile başlayalım. Görmediğimiz, izlememiş olduğumuz şeyler üzerinde yoğunlaşıyoruz. Yani, ne şimdi, ne geçmişte algılamamış, düşünmemiş, gözlemlememiş şeylerden bahsediyoruz. Bu çeşitten şeyler üzerinde, nasıl görüş/ler oluşturuyoruz?

(1) Endüksiyon probleminin tarihi kaynağı, David Hume'dur. (Bknz. David Hume'un *An Inquiry Concerning Human Understanding*. Ders Kitabımız *Reason and Responsibility*, özellikle: p.199). Konular, Salmon'ın *An Encounter With David Hume* kitabında daha güncel koşullarda işlenmiş. (RR:pp.224) Hume ve Edüksiyon üzerine faydalı bir site için: <http://princeton.edu/~grozen/puc/phi203/induction> (Bu siteden bazı malzemeler, Prof.Rosen'in izni ile MIT Derslerimiz için alınmıştır.)

Bazı durumlarda söz konusu hususlar, olağan ve tartışmasız şeylerdir:

Örneğin: Her karenin dört köşesi olduğunu biliyorum; her iki elmayı iki portakala ilave etmekle, dört meyvem olacak; tüm masalar, mobilyadır.

Tüm bu durumlarda, bu sonuçları, tüm kareleri, elmaları incelemeden biliyorum. Eğer söz konusu koşulun, örneğin $2+2=4$ 'ün yanlış koşul olduğunu biliyorsam, kendi kendim ile ters düşer veya kendimi tutarsız bir duruma sokmuş olurum. Hume'a göre, bu durumlarda bilgimiz, "relations of ideas" yani, "fikirler arası ilişkiler" alanına giriyor, o alanı ilgilendiriyor.

Bir durumda, **S**, bir "fikirler arası ilişki" ifade ediyor ise, bu sadece ve sadece, reddinin, inkarının imkansız olduğu bir durumdur. (Aksi, düşünülemez, yoksa kendine ters düşer.)

"Fikir ilişkileri"nin, olgu teşkil eden durumlardan ayrı tutulmaları gerekir :

Bir durumda, **S**, eğer, "gerçek duruma, olgu'ya ilişkin" bir şeyi belirtiyor ise, hem onun, hem inkarının mümkün olduğu bir durum söz konusudur. (Bu takdirde, o şey kavranabilir; kendi kendisini nakzeden bir durum da yoktur.)

İki çocuğum olduğu iddiası doğrudur; ama, bir kimse, bu iddiayı, "yanlış" şeklinde algılayabilir. İşte bu husus, yapılmış olan beyanın, olguya ilişkin bir durum olduğunu gösteriyor. Tanımlama Problemi hali, görmemiş, izlememiş, bilmemiş olduğumuz şey üzerinde nasıl görüş/ler oluşturduğumuz, oluyor. İzlenmiş konuların, kavramaya belleğe dayalı olarak bilindiğini varsayıyoruz. İzlenmemiş konularda ise, ne kavrayabilir, ne de hatırlayabiliriz. Öyle ise, (geleceğe dönük) görüşlerimizin, kaynağı nedir? Bu tip görüşler, önemlidir, hayattır. Gelecek hakkında hiçbir görüşünüz olmadığını düşünün. Herhangi bir yön için karar alabilir misiniz? Hume, şu görüşü savunuyor:

Gözlenmemiş, izlenmemiş olgulara ilişkin görüşler, bir dereceye kadar, her nasılsa, deneyimlerden çıkartılırlar.

Bu sonucun, bir seri örneğin üzerinde düşünmeyi takip ettiği görülüyor. Peki hiç bilinmemiş/hiç incelenmemiş bir şeyin ne şekilde davranacağını veya gözlenmemiş yeni ne hususları olacağını, nasıl biliriz? Eğer, üzerinde düşündüğümüz hipotezler, bir olguya bir gerçek duruma ilişkin ise, herhangi yeni ek ihtimaller mümkün olacaktır. O nedenle deneyime (deneyimlerimize) başvurmalıyız. Örneğin :

Şimdiye kadarki deneyimlerime göre, tebeşir daima kırıldı.
Öyle ise, tebeşir, genellikle, kırılır.

Veya, Hume'un örneklerinden birini kullanırsak:

Benim tecrübemde, ekmek daima besleyici oldu.
Öyle ise, genel olarak, ekmek besler

Bu örnekler, düşünce tarzımızda, genel bir model olarak görünüyor.

(bilgi) Benim/bizim deneyimimizde, tüm F'ler G'dir.
(teori) Genel olarak, tüm F'ler G'dir. (Veya, en azından,
inceleyeceğim bir sonraki F (de), G olacaktır.

Bu çeşit düşünme tarzına, “Endüksiyon” veya “endüktif sonuçlama” diyoruz.

Böylece, “tanımlayıcı probleme” David Hume’ın yanıtı:

Gözlenmemiş olgulara ilişkin görüşlere, deneyimlerden, endüksiyonla varılır.

II. Normatif Problem

Şimdi ikinci yaklaşım, (ii) “normatif probleme” dönelim. Bu çeşit düşünme tarzı haklı mıdır? Unutmayın ki: (Data/Bilgi)den, (Teori/Nazariyeye) geçiş, Dedüktif/Tümdengelim yoldan mümkün değildir: Daha açık söyleyiş ile, hareket noktası bir dayanak beyanın doğru, sonucunun ise yanlış, olması mümkündür. Pekala, sadece bu kadarından, bu geçişlerin doğru olmadıkları sonucuna mı varmalıyız? Biraz daha sınırlı bir ön-beyan dayanak bulamaz mıyız? Şimdi şunu düşünün :

(UN) Eğer benim/bizim tüm tecrübelerimizde, tüm F'ler G iseler, o halde, bunda bir düzenlilik vardır. (Şimdi ve geleceğe dönük –bir sonuç-).

Genel olarak bu, “Uniformity of Nature”/ “Tabiatın Birlikteliği” ilkesidir. Ancak, “şimdiye kadar tecrübemde beliren” modelin, genel olarak tabiatta mevcut olduğunu çok kuvvetli bir şekilde iddia ettiğini de gözden kaçırmayın. (Data)+(UN), (Teori/İlke) sonucunu doğurduğundan, Endüksiyonun haklı olup olmadığı, (UN)nin savunulabilir olup olmadığına gelip dayanmaktadır. Ancak bu arada Hume, (UN)nin, “döngüsel-olmayan” bir savunmasının bulunmadığını da vurgulamaktadır.

Buna göre:

- (i) (UN) olguyla ilgili bir husus ifade etmektedir. (Reddi/inkarı mümkündür)
- (ii) (UN) gözlemlenmemiş olguya ilişkin hususla meşguldür. (Kısmen gelecek)
- (iii) Gözlemlenmemiş olgu ile ilgili tüm sonuçlara deneyimlere dayalı yoldan endüksiyonla varılması gerekir.
- (iv) Ancak, (UN), herhangi endüktif bir argümanda bir ön-durumdur. (UN) için (UN)yi kullanan bir argüman da, ön-durum olarak, “döngüsel” olacaktır.
- (v) Sonuç olarak: (UN) için, “döngüsel-olmayan” bir argüman yoktur.

Emin olmak için, şimdi şu argümanı deneyelim:

D) Benim/bizim tecrübemiz, tecrübem/tecrübemiz içinde olan düzenliliklerin genellikle vuku bulduğunu göstermiştir. (Buna göre, en azından, bir sonra vuku bulacaktır)

T) Böylece, genel olarak, benim tecrübemde düzenlilik vuku buluyorsa, bu düzenlilik, genellikle devam edecektir.

Böylece, (D) – (T) den varılan sonuç, (UN), ek bir koşul olarak mevcut olmadığı sürece, geçerli de değildir. (UN)nin mevcut olması hali, düşüncüyü “döngüsel” kılacaktır. Bu halde ise, Endüksiyon’un, endüktif yoldan savunulması, işlemeyecektir. Bu ise, ilmi araştırmancın, yani, gözlemlenmiş (ten/olandan) gözlemlenmemiş şeyler hakkında neticeler çıkarmaya teşebbüs eden böyle bir araştırmancın, kendi kendisini ispatlamayan bir varsayıma dayandığını; ancak, bu varsayımın bir “inanç” maddesi olarak alınması gerektiğini ifade etmektedir. (UN)yi desteklemek için toplayabileceğimiz herhangi kanıt ise, nihayet sadece mevcut ve geçmiş deneyimlerden çıkarılacaktır. Bu nitelikte bir kanıt ise, prensibin kendisine güvenmeden, geçmiş ve güncel deneyimlerin ötesine giden bir iddiayı desteklemek için kullanamayız.

III. Sorular :

- Bu, tabiattan bilgi kazanımı gayretlerimizde, ilmi araştırmaya güvenmek için, (kristal küreye bakmak, tahmin ve kehanetlerde bulunmaya çalışmak gibi yolların ötesinde) başka hiçbir nedenimizin kalmadığı mı demek oluyor?
- Bilime güvenimizle, dini inanç arasında, nitelik ve çeşit bakımından herhangi bir fark var mı?

IV. Hume’ın görüşlerine bazı yanıtlar (Onları ikna edici buluyor musunuz?)

- Bilim, kesin tahminler yapmada, ve bu tahminleri sağlamakta, diğer alternatif metotlardan son derece daha başarılıdır. Bu, “Tabiatın Birlikteliği”nin, (UN)nin kabul edilebilir olduğunu gösteriyor.
- (UN), bir düşünce ilkesidir; onu takip etmekle, olgulara ilişkin hususlar hakkında doğru şekilde düşünmeyi gerçekleştirmiş oluruz.
- İlim, herhangi alternatif metottan daha iyi bir şekilde, delile, kanıta dayanır. Bu, (UN)yi diğer ilkelerden ayıran tarafıdır – bulunan düzenlilikler, daha üniformdur, daha sistematik şekilde denenmiş, deneylere tabi tutulmuşlardır.

Hume'ın yanıtı

- i) (UN)yi kabul etmek için, zorlayıcı nedenler yoktur; ayrıca, (UN) irrasyonel ya da, tutarsız değildir.
- ii) (UN)yi kabul, bir alışkanlık, hatta, belki bir içgüdüdür. Başka söyleyişle, bize olağan (şekilde) gelen bir şeydir.
- iii) Bir prensip bize olağan şekilde gelirse, ve (bu) prensip kendi kendisine ters veya tutarsız değil ise, onu kabulümüz de, akılsal/rasyonel olarak haklıdır, ve haklı nedenlere dayanmaktadır.
- iv) Bundan ötürü, (UN)yi kabulümüz, akılsal olarak haklıdır.

Hume ile James'i kıyaslayın

Hem James, hem Hume, ispatlanamayan bir şeye inanmamızda, bazen haklı olduğumuz görüşünü muhafaza ederler. Bununla beraber, bu noktada Hume, bu çeşit inançların, bir bakıma, yalnız *kaçınılmaz* olduklarında haklı olduklarını, çünkü ona inanmanın, içimize "*kuvvetli bir şekilde işlenmiş*" olduğunu, veya bu sebepten, inanmaktan başka bir şey yapamadığımızı, belirtmektedir.

Aynı noktada James'in düşüncesi, daha serbest görüşlü olup, ona göre: delille kanıtlanamayan bir alanda, neye istersek, ona inanabiliriz. Yani, kanıtlanamayan alanda bir kimse, istediğine inanmakta serbesttir.

Bu tutumlarının sonucu, her ne kadar Hume ve James, örneğin, Clifford'dan daha serbest görüşlü iseler de, hangi inancı taşımamızın haklı olabileceği noktasında, Hume'ın kriteri, James'inkinden daha kısıtlı ve kısıtlayıcıdır. Örnek vermek gerekirse, Hume, Teizm'in rasyonel bakımdan haklı olmadığını düşünür; çünkü, Tanrı'nın varlığının/mevcudiyetinin, kanıtı yoktur; bu yüzden, Teizm, ihmal edilebilir, bir kenara bırakılabilir. (Bir kimse, Tanrı'ya inanmadan yaşayabilir) (Bknz. Hume, "Dialogues Concerning Natural Religion" (R&R da bu konu daha fazla)